

ΤΑ ΤΡΑΓΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1963 - 1964

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΩΜΑΛΙΑ ΣΤΗΝ ΤΡΑΓΩΔΙΑ

Με την ευκαιρία της ενδέκατης επετείου του πραξικοπήματος και της τουρκικής εισβολής, δημοσιεύουμε πιο κάτω ένα κεφάλαιο από το νέο δίτομο βιβλίο του πρέσβη Νίκου Κρανιδιώτη «Ανοχύρωτη Πολιτεία,

Κύπρος 1960 - 1974», που κυκλοφορεί σε λίγο.

Στο νέο βιβλίο του ο Νίκος Κρανιδιώτης - που υπήρξε από τους στενότερους συνεργάτες του Μακαρίου, και επί πολλά χρόνια πρέσβης της Κύπρου στην Ελλάδα - καταγράφει με γλαφυρότητα την προσωπική του μαρτυρία, γύρω από τα τραγικά και ανήσυχα αυτά χρόνια.

1 ΤΑ ΕΛΛΑΔΙΚΑ ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΜΥΣΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

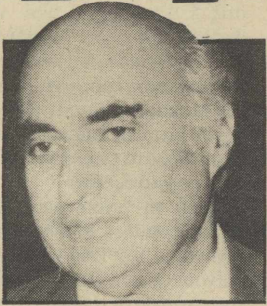
Πώς οδηγήθηκε το Νησί στο διχασμό

Οι ρίζες

της κυπριακής

συμφοράς

Του
**ΝΙΚΟΥ
ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ**

Ο ΑΠΟΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ του Κυπριακού από τις Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου και οι εναλλασσόμενες μεταξύ ανεξαρτησίας και ένωσης θέσεις της ελληνικής κυβέρνησης - που δημιουργούσαν ζωηρές συναισθηματικές καταστάσεις στο Νησί και παρέσθραν σε αμφιταλαντεύσεις το λαό και την κυπριακή ηγεσία - οδήγησαν βαθμιαία σε πολιτική σύγχυση και βαθύ κομματικό διχασμό.

Τα γεγονότα του Δεκεμβρίου του 1963 και η τουρκική ανταρσία, μετέβαλαν ριζικά το χαρακτήρα του κυπριακού κράτους. Με την αποχώρηση των Τουρκοκυπρίων από την κυβέρνηση διασπάται πλέον - έστω και σε περιορισμένη έκταση - η ενότητα του κράτους. Και παρ' όλον ότι τα Ηνωμένα Έθνη, με το ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας της 4ης Μαρτίου 1964, αναγνώριζαν τα εναπομεινάντα ελληνικά μέλη της υπό του Μακάριο κυβέρνησης σαν τη νόμιμη κυβέρνηση της δημοκρατίας, από το 1964 διαμορφώνεται ουσιαστικά στην Κύπρο μια δεύτερη de facto εξουσία, που πήρε αργότερα πιο συγκεκριμένη μορφή με τη δημιουργία, στις 29 Δεκεμβρίου 1967, της «Προσωρινής Τουρκοκυπριακής Διοίκησης», την ανακήρυξη, στις 13 Φεβρουαρίου 1975, του «Ομόσπονδου Τουρκοκυπριακού Κράτους», και, στις 15 Νοεμβρίου 1983, της ανεξάρτητης «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου».

Παρά τις προσπάθειες (όχι πάντοτε προς το συμφέρον της Κύπρου) που έγιναν από διάφορες πλευρές για μια προσέγγιση των δύο μερών (με τις διακοινοτικές συνομιλίες και τον απευθείας ελληνο-

Φωτογραφία - ντοκουμέντο από τα γεγονότα του Δεκεμβρίου του 1963 στην Κύπρο: «Ο Τούρκος ηγέτης των εξτρεμιστών Ραούφ Ντενκτάς προ του αρχηγείου της τρομοκρατικής οργάνωσης ΤΜΤ φέρων στολή εκστρατείας... Η φωτογραφία ελήφθη παρά Έλληνας με μικροσκοπική μηχανή κρυφίως...» (Αρχείο «Δημοσιογραφικού Οργανισμού Λαμπράκη»)

τουρκικό διάλογο) υπήρχε πάντα η ανασχετική δύναμη των κυβερνήσεων Αθηνών και Αγκύρας, που με τις διαφορετικές η καθεμιά κατευθύνσεις και επιδιώξεις της, δεν άφηνε μεγάλα περιθώρια προσέγγισης των διισταμένων απόψεων. Το χάσμα αυτό επέτεινε ακόμη περισσότερο ο φανατισμός και οι αντιθέσεις των πολιτικών κομμάτων, και η δράση των παράνομων Οργανώσεων - τόσο των Ελληνοκυπριακών όσο και των Τουρκοκυπριακών - που προσπαθούσαν να επιβάλουν δυναμικά τις ακραίες θέσεις τους και να χειραγωγήσουν ανάλογα την πολιτική τους ηγεσία.

Έτσι, η μεν τουρκοκυπριακή πλευρά εκμεταλλεύεται τα γεγονότα του 1963 για να επιτύχει τη διχοτόμηση, η δε ελληνοκυπριακή, βαθύτατα διαιρεμένη και μη έχοντας σωστή και θαρραλέα υποστήριξη από την Ελλάδα, παραπαίει ανάμεσα στην ανεξαρτησία και την ένωση, ανάμεσα στο εφικτό και το ευκαίιο.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου δημιουργούσαν ασφικτικά πλαίσια

ΤΑ ΤΡΑΓΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1963 - 1964

ΓΑΡΟΥΦΑΛΙΑΣ, ΓΡΙΒΑΣ, Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ ΚΑΙ ΣΤ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ (ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ): Ο ΠΡΩΤΟΣ ΘΕΛΗΣΕ ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟ ΤΟΥ 64 ΝΑ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΕΙ ΤΗΝ «ΑΥΤΟΜΑΤΗ ΕΝΩΣΗ» - ΣΧΕΔΙΟ ΠΟΥ ΑΝΕΣΤΕΙΛΕ Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ...

Ο ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΣ ΠΡΕΣΒΕΥΤΗΣ Χ. ΛΑΜΠΟΥΙΣ, ΕΚΑΝΕ ΔΙΑΒΗΜΑ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΑ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟ Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ, ΓΙΑ ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ (ΕΔΩ ΜΑΖΙ ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΙ) ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ!

ΑΠΟ ΤΗΝ
ΑΝΩΜΑΛΙΑ
ΣΤΗΝ
ΤΡΑΓΩΔΙΑ

ΙΣΜΕΤ ΙΝΟΝΟΥ: Ο «ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ» ΤΟΥ «ΑΤΙΛΑ»

Οι ρίζες της κυπριακής συμφοράς

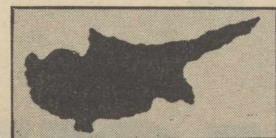
για τη λειτουργία του κυπριακού Συντάγματος. Τα δικαιώματα, που παραχωρήθηκαν στην τουρκική μειονότητα λειτουργήσαν - σε πολλές περιπτώσεις - κατά τρόπο ανασταλτικό πάνω στον κυβερνητικό μηχανισμό. Σε πολλά θέματα - όπως των εξωτερικών υποθέσεων, του προϋπολογισμού, των τροπολογιών του Συντάγματος κ.λπ. - η ψήφος του 18% ήταν ισχυρότερη από την ψήφο του 82% του κυπριακού πληθυσμού. Η κατάσταση που είχε δημιουργηθεί εξίσωσε, ουσιαστικά, τον κύριο όγκο του λαού, που αποτελούσε ο γηγενής ελληνικός πληθυσμός, με τους ολιγάριθμους Τούρκους που είχαν έρθει το 1571 σαν κατακτητές, και είχαν παραμείνει έκτοτε στο Νησί, σαν μια μικρή εθνική μειονότητα.

Κατά τη διάρκεια των τριών πρώτων χρόνων της λειτουργίας του κυπριακού κράτους αποδείχθηκε πως πολλές από τις πρόνοιες του κυπριακού Συντάγματος, ήταν ανεφάρμοστες. Γι' αυτό ο Μακάριος, σε μια προσπάθεια βελτίωσης των συνθηκών λειτουργίας του κρατικού μηχανισμού πρότεινε τις δεκατρείς τροπολογίες του. Πρόθεση του αρχιεπισκόπου δεν ήταν να τροποποιήσει μονομερώς το Σύνταγμα. Τα πνεύματα όμως ήταν εξημιμένα. Και οι τροπολογίες του Μακαρίου έδωσαν απλώς την αφορμή στα τουρκικά φανατικά στοιχεία να επιδιώξουν τη διχοτόμηση, και στα ελληνικά την πλήρη ελληνοποίηση της διοίκησης και την αδέσμευτη ανεξαρτησία, που θα οδηγούσε στην ένωση.

Για τις επιδιώξεις τους αυτές οι μεν Τουρκοκύπριοι ήταν απόλυτα ετοιμασμένοι. Πέρα από τη ΝΑΤΟϊκή υποστήριξη, είχαν άριστα εξοπλισμένες και εξασκημένες μαχητικές ομάδες και πλήρη επιτελικά σχέδια. Αντίθετα, οι Ελληνοκύπριοι, εκτός του ότι στρατιωτικά ήταν εντελώς απαράσκευοι, είχαν επιπλέον να αντιμετωπίσουν τον εσωτερικό διχασμό και τη διατακτική και αντιφατική πολλές φορές πο-

δραση και θα 'φερε αντίθετα αποτελέσματα.

Ο Μακάριος προχώρησε, έχοντας μόνο την παραπλανητική ίσως συγκατάθεση του Βρεταννού ύπατου αρμοστή στην Κύπρο Σερ Άρθουρ Κλαρκ, ο οποίος λίγο μετά τα γεγονότα μετακινήθηκε από το Νησί.

Ανεξάρτητα όμως από τις διεθνείς περιπλοκές, τα γεγονότα του Δεκεμβρίου του 1963 οδήγησαν σ' έναν έντονο εσωτερικό διχασμό. Η αποστολή των ελληνικών στρατευμάτων, η κάθοδος του Γρίβα, η αλλαγή τακτικής των Αθηνών, διαμόρφωσαν συν το χρόνο διαφορετική γραμμή πορείας και διαφορετικές επιδιώξεις στην εθνική πολιτική μας. Μετά τα γεγονότα της Μανούσσας και τα «Σχέδια Άτσου», οι θέσεις αυτές αποσαφηνίστηκαν πλήρως και οι αντιθέσεις έγιναν οξύτερες. Ο Γρίβας και πολλοί από τους Ελλαδίτες αξιωματικούς επιδίωκαν την ένωση και κατηγορούσαν τον Μακάριο και τους οπαδούς του σαν ανθελληνικούς. Τα συντηρητικά στοιχεία του κυπριακού λαού είχαν επιφυλάξεις για την πολιτική της κυβέρνησης που οδήγησε στην απομάκρυνση των Τουρκοκυπρίων και τις ταραχές. Τα παλιά στελέχη της ΕΟΚΑ και οι οπαδοί τους ακολουθούσαν πιστά τον Γρίβα. Ωστόσο, η μεγάλη πλειοψηφία των Ελληνοκυπρίων ήταν συσπειρωμένη γύρω από τον Μακάριο, την πολιτική του οποίου υποστήριζαν χωρίς επιφυλάξεις.

Η διοίκηση των στρατευμάτων (της Εθνικής Φρουράς, της ΕΛΔΥΚ και της ΕΛΔΥΚ-Μ) και οι αρμοδιότητες των δύο υπουργείων Άμυνας, του ελληνικού και του κυπριακού, ήταν ένας άλλος τομέας προστριβών και αντιθέσεων. Οι αντιθέσεις αυτές εκδηλώθηκαν έντονα μετά τις επιχειρήσεις και τους βομβαρδισμούς της Μανούσσας, οπότε ο στρατηγός Καραγιάννης αναγκάστηκε να παραιτηθεί. Την υφιστάμενη ένταση επιδείνωσε ακόμη περισσότερο η εκδηλωθείσα από μέρους της ελληνικής κυβέρνησης διάθεση υποστήριξης των αμερικανικών σχεδίων και η στροφή του ελληνικού υπουργείου Εξωτερικών προς διχοτομικές λύσεις, που προβάλλονταν με τη μορφή της ένωσης.

Στο μεταξύ, τα στρατόπεδα της Εθνικής Φρουράς και η ελληνική πρεσβεία Λευκωσίας είχαν μεταβληθεί σε χώρους έντονης αντικομμουνιστικής προπαγάνδας και συγκαλυμμένης ή αποκάλυπτης δυσφήμισης της κυπριακής κυβέρνησης, την οποία ενεφάνιζαν σαν «ανθενωτική» και «ενδοτική». Οι μάγκες των στρατοπέδων ήταν γεμάτες από συνθήματα υπέρ της ένωσης και εναντίον του κομμουνισμού και του Μακαρίου. Το Γραφείο Τύπου της ελληνικής πρεσβείας Λευκωσίας χρηματοδοτούσε τις αντικαριακές εφημερίδες και κατηύθυνε όλην αυτή την προπαγάνδα.

Η κατάσταση επιδεινώθηκε ακόμη περισσότερο τον Οκτώβριο του 1964, όταν ο ακόλουθος Τύπου της ελληνικής πρεσβείας Λευκωσίας απαλάθηκε από την Κύπρο, λόγω της έντονης αντιπολιτευτικής του δραστηριότητας, και η εφημερίδα της Λευκωσίας «Μάχη» άρχισε τη δημοσίευση άρθρων εναντίον του στρατηγού Γρίβα. Παράλληλα, οι γριβικές εφημερίδες «Εθνική» και «Συναγερμός» - καθοδηγούμενες από την Αθήνα και άλλους κύκλους - επιτίθεντο

δριμύτατα εναντίον του Μακαρίου και της κυπριακής κυβέρνησης.

Η κρίση κορυφώθηκε τον Νοέμβριο, εξαιτίας δηλώσεων του Μακαρίου προς τον ανταποκριτή της αθηναϊκής εφημερίδας «Έθνος», στις οποίες, μεταξύ άλλων, ανέφερε ότι «η ένωση της Κύπρου μετά της Ελλάδος πρέπει να είναι ένωση ολοκλήρου της νήσου, άνευ εξαιρέσεως τμήματος αυτής». Στη συνέχεια, αναφερόμενος στις βρετανικές βάσεις, ο αρχιεπίσκοπος, είπε, ότι το θέμα αυτό είναι προτιμότερο να συζητηθεί από την κυπριακή κυβέρνηση που «δεν έχει συμμαχικές δεσμεύσεις ή υποχρεώσεις, και, επομένως δεν υπόκειται εις οιαδήποτε πιέσεις, λόγω συμμαχιών ή άλλων δεσμεύσεων». Εφημερίδες των Αθηνών, μετάξυ των οποίων και η συμπληρωματική «Ελευθερία», εξαπέλυσαν τότε οξύτατη επίθεση εναντίον του αρχιεπισκόπου, κατηγορώντας τον ότι θέτει τέτοιους όρους και προϋποθέσεις για τη λύση του Κυπριακού, ώστε να καταστεί απραγματοποίητη η ένωση.

Οι επιθέσεις συνεχίστηκαν στην αθηναϊκή «Ελευθερία», ιδιαίτερα, τους πρώτους μήνες του 1965, με θέμα την άρνηση του Μακαρίου να δεχθεί την αυτόματη ένωση, που είχε πάει στην Κύπρο τον Αύγουστο του 1964 να πραγματοποιήσει ο Γαρουφαλιάς, και που την τελευταία στιγμή ανέστειλε ο Γεώργιος Παπανδρέου. Με τα άρθρα εκείνα επιρροήθηκαν ευθέως στον Μακάριο και τον Ανδρέα Παπανδρέου, ότι δήθεν ενήργησαν συνωμοτικά, μεταπίθοντας τον Γεώργιο Παπανδρέου για την αποστολή Γαρουφαλιά, ώστε να μην πραγματοποιηθεί η ένωση.

Στις 15 Νοεμβρίου 1964 ο Ανδρέας Παπανδρέου είχε παραιτηθεί από τη θέση του σαν υπουργός Αναπληρωτής Συντονισμού, ύστερα από επιθέσεις που εξαπέλυσαν εναντίον του διάφοροι ελλαδίτικοι και ξένοι παράγοντες, μεταξύ των οποίων και υπουργοί του πατέρα του. Ο Ανδρέας Παπανδρέου είχε δώσει τότε μια συνέντευξη στη Γαλλική «Μον» (5 Οκτωβρίου 1964), στην οποία ανέφερε, ότι η Ελλάδα δεν πρόκειται να γίνει δωροφόρος του ΝΑΤΟ, και υποστήριξε μια ανεξάρτητη, εθνική πολιτική. «Ορισμένες Δυτικές Δυνάμεις», έγραφε, «επιχείρησαν να μας φέρουν σε διάσταση με τον Πρόεδρο Μακάριο και μας ζήτησαν να καταγγείλουμε την πολιτική του. Έτσι, όμως, έδειξαν ότι δεν καταλαβαίνουν καθόλου την κατάσταση που επικρατεί στην Κύπρο. Ο Μακάριος είναι ο αυθεντικός εκπρόσωπος του λαού του, και η πολιτική του εκφράζει κατά ένα μέγιστο μέρος τη θέληση των Κυπρίων... Μια συμφωνία που θα προέβλεπε την ένωση με παράλληλη εγκατάσταση τουρκικής βάσης στην Κύπρο, κάτω από την αιγίδα του ΝΑΤΟ, θα πρέπει να αποκλειστεί, εφ' όσον αντιτίθεται σ' αυτήν η κυπριακή κυβέρνηση».

Η συνέντευξη προκάλεσε σάλο στους ΝΑΤΟϊκούς κύκλους. Ο πρόεδρος της Αμερικής Χάρολντ Λαμπρούις επισκέφθηκε τον Πρωθυπουργό και ζήτησε εξηγήσεις. «Δεν υπήρχε αμφιβολία», παραδέχεται ο ίδιος ο Ανδρέας Παπανδρέου, «πως είχα καταστήσει δύσκολη τη θέση του Πρωθυπουργού, καθώς δεν υπήρχε αμφιβολία, πως είχα γίνει πηγή σοβαρών προστριβών ανάμεσα στην κυβέρνηση και στους Αμερικανούς».

Οι αμερικανικές υπηρεσίες, σε μια προσπάθεια παλαιστινοποίησης της Κύπρου και κατάλυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας, χρηματοδότησαν τότε την ανταρσία εναντίον του Μακαρίου.

Η Κύπρος είχε πλέον μεταβληθεί σε θέατρο προώθησης των σχεδίων των διαφόρων ξένων μυστικών υπηρεσιών στο χώρο της Ελλάδας και της Ανατολικής Μεσογείου. Η πολιτική ατμόσφαιρα στο Νησί είχε γίνει, τα τέλη του 1964 και τις αρχές του 1965, ασφυκτικά πνιγηρή. Οι οπαδοί του Γρίβα σχημάτιζαν ανταρτικές ομάδες και «Επιτροπές Διαφωτίσεως» και κατάρτιζαν συνωμοτικά σχέδια εναντίον της κυβέρνησης, και προσωπικά, εναντίον του Μακαρίου.

Ο αρχιεπίσκοπος με δηλώσεις του κατήγγειλε, στις 2 Δεκεμβρίου 1964, τις παρακρατικές αυτές ομάδες, που είχαν διεισδύσει στα σχολεία και την Εθνική Φρουρά, και κάλεσε το λαό σε επαγρύπνηση. Ο κυπριακός λαός ανταποκρίθηκε στην πρόσκληση του Μακαρίου, και ογκώδεις διαδηλώσεις οργανώθηκαν κατά τη διάρκεια του Δεκεμβρίου στο Νησί, με συνθήματα εναντίον του ΝΑΤΟ και των συνωμοτικών οργανώσεων.

Παρά τη γενική όμως λαϊκή αποδοκιμασία, οι γριβικές ομάδες, με σύνθημα την ένωση, άρχισαν τον Ιανουάριο του 1965 να ριχθούν δόμβες και να προβαίνουν σε ποικίλες αντικυβερνητικές ενέργειες. Το τραγικότερο δε απ' όλα είναι ότι αυτά συνέβαιναν σε μια στιγμή που η Τουρκία προέβιαν σε συστηματικό διωγμό των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης, και, έχοντας πια την ανοχή ή τη σιωπηλή υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης και των Ατλαντικών συμμάχων της, εργαζόταν μεθοδικά και δραστήρια για την επιβολή των διχοτομικών της σχεδίων στο Νησί.

Ενδεικτικές από την άποψη αυτή είναι οι δηλώσεις του Τούρκου Πρωθυπουργού Ισμέτ Ινονού, ο οποίος σε ομιλία του, την 1η Ιανουαρίου 1965, είπε: «Η τουρκική κυβέρνηση θα καταβάλει προσπάθειες για μια ειρηνική λύση του Κυπριακού ζητήματος. Αν όμως οι Έλληνες κηρύξουν την ένωση, τότε τα στρατεύματά μας θα αποδιδασθούν στην Κύπρο, και κανένας, ούτε οι Ηνωμένες Πολιτείες, θα μπορέσουν να μας αποτρέψουν από του να επέμβουμε». Σε ανάλογες δηλώσεις προέβη και στις 8 Ιανουαρίου 1965, λέγοντας: «Αν χρειαστεί, η Μητέρα Πατρίδα θα κάμει χρήση του δικαιώματός της για επέμβαση, γιατί η Τουρκία δεν πρόκειται να μείνει απλώς θεατής μπροστά στη συνεργασία των Ελλήνων και των Ελληνοκυπρίων».

Κανένας όμως δεν πρόσεχε τον επικριζόμενο κίνδυνο. Η διάβρωση τόσο στον ελλαδικό, όσο και στον κυπριακό χώρο, ήταν πολύ βαθύτερη από όσο επιφανειακά εμφανιζόταν.

ΑΥΡΙΟ:

Πώς οδηγήθηκε το Νησί στο πραξικόπημα και την τουρκική εισβολή.

«Οι σχέσεις του Γ. Παπανδρέου με τον Μητσότακη για πολλά χρόνια ήταν και στενές και θερμές και αυτό ακριβώς είναι το περίεργο και δραματικό». Τη διευκρίνιση αυτή κάνει ο κ. Ανδρέας Μοθωνίτης, για τον οποίο από κακή απομνημόνευση της συνέντευξής του γράφηκε ότι χαρακτήρισε μεταξύ άλλων και «λογά» τον Γ. Παπανδρέου.

λιτική των Αθηνών, που, κάτω από τις ξένες πιέσεις, υφίστατο συνεχείς μεταβολές και αλλοιώσεις.

Η πρόθεση του Μακαρίου ήταν σωστή. Η μεθόδευσή όμως της τροποποίησης του Συντάγματος δεν ακολούθησε τη διαδικασία εκείνη που θα επέτρεπε να πραγματοποιηθούν οι σχεδιαζόμενες μεταβολές, χωρίς αντιδράσεις. Η βελτίωση του Συντάγματος έπρεπε ίσως να επιδιωχθεί βαθμιαία και σε στενή συνεργασία με τους Τουρκοκύπριους, την Άγκυρα και την Αθήνα. Η βρετανική και η τουρκική κυβέρνηση είχαν ήδη εκδηλώσει την αντίθεσή τους στη μεταβολή του Συντάγματος. Η κυβέρνηση Παπανδρέου δεν είχε τηρηθεί επαρκώς ενήμερη, ενώ η προηγούμενη κυβέρνηση Καραμανλή, με την επιστολή Αδέρφωφ, ήταν απόλυτα αντίθετη σε μια τέτοια προσπάθεια. Η κυβέρνηση είχε την άποψη ότι το ελληνικό στοιχείο, με τις ικανότητες και το δυναμισμό του, θα επικρατούσε σιγά-σιγά, θα εξουδετέρωνε τα αρνητικά στοιχεία των Συμφωνιών, και θα επιβάλλοταν οικονομικά και εθνικά. Οποιοδήποτε βεβιασμένο μέτρο πίστευε ότι θα προκαλούσε αντί-